

Luvr muzeyinin bəyəndiyi rəssam...

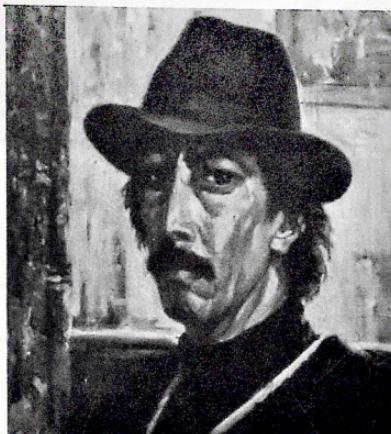
özəbək sənətkarı İsfəndiyar Haydarovla ilk tanışlıq

Tanınmış özəbək rəssamı İsfəndiyar Haydarov 21 oktyabr 1948-ci ildə Cizak vilayətinin Zaminski rayonunda anadan olub. 1966-ci ildə Bahmal rayonunun Usmat kəndində 64 saylı orta məktəbi gümüş medalla bitirib. Daşkənd İncəsənət Kollecində təhsil alıb. 1970-ci ildə Daşkənd Teatr və İncəsənət İnstitutunun İncəsənət şöbəsinə qəbul olunub. 1976-ci ilə qədər Özbəkistanın Xalq Artisi, Dövlət mükafatı laureati, Özbəkistan İncəsənət Akademiyasının həqiqi üzvü Nemət Kuzibayevin rəhbərliyi altında dəzgah boyakarlığı şöbəsində təhsil alıb. 1979-cu ildə Özbəkistanın xalq rəssamı Rəhim Əhmədovun Daşkənd yaradıcılıq emalatxanasında çalışıb. 1989-cu ildə İtaliyada fərdi sərgisi baş tutub. 1994-cü ildə "Altinqız" adlı tablosu Parisdəki Luvr Muzeyi tərəfindən almış.

O öz mənzərələri və portretləri ilə məşhurdur.

Bu qəbildən rəssaminin ən çox diqqət çəkən lövhələrinə Xumsan, Baysun, Parkent və Buxaranın təsvirləri aiddir. İ.Heydərov "Baysun" (1983), "Buxara. "Lyabi-hauz" otelinin həyatı" (1987), "Xumsanda ev" (1988), "Xumsan" (1988, 1997), "Parkent" əsərləri ilə bizi qardaş Özbəkistanın əsrarəngiz təbiəti ilə tanış edir.

Müxtəlif bölgələri vəfər eləyən Xumsan silsiləsi bu sıradandır. Xumsan adıçə bir kənd olsa da insanın tamaşasından doymayacağrı bir cənnət güşəsidir. Bu kənd Daşkənddə Bostanlıq adında ərazinin bir parçasıdır. Uqam Range çayının qərb sahilində, Qazaxistan sərhəddinin yaxınlığında yerləşir. Qərbi Tyanşan dağlarının cənub yamacında "qərar

tutan" Xumsanın əhalisi əsasən özəbək və tatarlardan ibarətdir. Çox olsa üç minden bir azıq nüfuzu var.

Sözün mənasına gəlincəsə, bir yozuma görə, Xumsan - xum, yəni kuzə, "dağ çayı" anlamına gələn "say" sözünün "səng" (daş) kimi dəyişmiş şəklidir. Yəni, "kuzə daşı" kimi başa düşülür. Bir söz də var ki, burdan keçən Uqam çayı Xumsanda burularaq kuzə şəklini almış olur.

Bir variant da var. Xumsanı dövriəyən qəbilələrdən biri daş kuzəyə bənzədiyindən bura guya bu adı qoyublarmış... Xumsanda ev (1998).

"Xumsanda ev" Xumsan silsiləsinə daxil olan ən cazibədar əsərlərdən biridir. Yağlı boyaya texnikası ile çəkilən əsərdə bir bahar günortası

təsvir olunub. Burda bir evin həyatını görürük. Sağdan və soldan ağaclarla çevrələnmiş həyatın hər tərəfində yarpaqların arasından günəş şüaları süzülür. Əsər, bizcə, hərkətlə sükutun çulğuşmasından yaranıbdır. Biz bu sakit "dinamikliyi" hətta çardağın dirəklərində də görə bilərik. Daş divarlarla əhatə olunmuş, taxtadan mavi boyalı ikitayılı qapıdan, həyətdəki arxdan və onun üstündəki rəmzi daş körpüden, çardaqdan və ordakı mətbəxdən ibarət olan ev xumsanlıların həyat tərzini, mösiətini bize açır. Qırmızı gildən yapılmış tendir və hisli qazan əsərin ümumi koloriti ilə uyuşur. Darisqla mətbəxdəki daha bir ayrıntı isə rəngli dəsmaldır. Qırmızı, ağ, sarı, mavi rənglərin ahəngində təsvir edilən dəsmal kompozisiyaya ustaliqla yerləşdirilib. Amma, dəsmalda

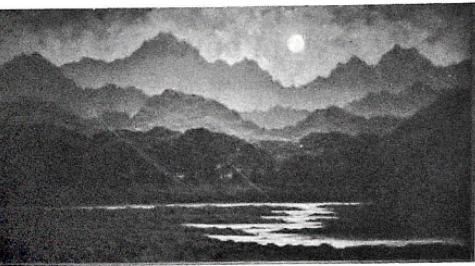
"hökmərləq edən" rəngsə - qırmızıdır. Kompozisiya elə dəqiq qurulub ki, tamaşaçı bu əsərə baxıb bir anlığa gözlərini qapayanda, təsəvvüründə həyət-bacada bağbağatla məşğul olan kənd adamını, təndirə çörək yapan qadınları, qayğısız uşaqları, həyəti süpüren qız-gəlini canlandırır. Bir-birini tamamlayan ayrıntıların vəhdətindən üzə çıxan bu əsərdə həm də məşhur impresionist Oqüst Renuarin təsirini görə bilərik.

Arxada Tyan-Şan dağının əzəməli görünüşü nəzərə çarpar. Sanki Tyan-Şandan baş alıb gələn çayın sahilində dayanıb hardansa uzaqlardan bura özünü çatdırıb dağ nəsiminin nəvazışını duyursan...

İ. Heydərovun mənzərələrindən biri də Parkent vilayətinin yaşlılıqlar içinde itib-batan təsviridir. Dəzgah rəngkarlığının zərif bir nümunəsi olan bu əsərdə Daşkəndin cənub-şərqində qərar tutan Parkent vilayətinin kiçik bir görüntüsünü seyr edirik. Burda ağaclar arasından biza tərəf "boyلانان", açıq çəhrayı kirəmtli evə sari gedən, kiçik hasarla dövrələnən daşlı, lakin səliqəli bir yol təsvir olunub. Rəssam əsərdə yolu, yandan bəri təsvir etməklə uzağı yaxınlığıdır. Burdakı fəza dərinliyi də dayazlaşır. Yaşılı boyla ilə işlənən tabloda Parkentin rahatlıq, əmin-amanlıq hökm sürən bir güşə olduğuna inanırıq.

Sənətkarın özünü təsdiqlədiyi ikinci janrı isə - portrettdir.

İ.Haydarovun ən məşhur portretlərindən biri elə özünün Avioportretidir. Əsər bir çox portretlər kimi kamera xarakteri daşımir. Çünkü İ.Heydərov burada özü ilə yanaşı, fona da diqqət yetirir. Burda qırmızı, sari, yaşıl, mavi rənglərin "hökmərləq etdiyi" bir pərdə, natürmort bənzər əsər və "boyaların yağışı" təsvir olunub. "Boyaların yağışı" şaquli formatda olan əsərə, xüsusilə onun fonuna bir hərəkət gətirir. Fonda elə bil bütün rənglər axır. Bu axılıqlı və mücərrədlilik hər yerde hiss olunur. Sənətkar tablodan biziş kədər və yorgunluğa çulğanşan nəzərlə baxır. Sanki o nədənsə narazıdır. İ.Haydarov özünü qara şiyapa,

eyni rəngdə köynək, ağ haşiyəli tünd qırmızı rəngli jaketdə təsvir eləyib. Geyimindəki rənglərdən fonda da istifadə etməsi əsərə çox qəribə bir harmoniya gətirir.

Realistik şəkildə işlənmiş Rahmi Koçun portreti ilə üz-üzəyik. Tünd və soyuq rənglərin üstünlük təşkil etdiyi portret kamera tipli deyil. Figur kompozisiyaya nəzərən böyükdür, əsərin səthində də çox yaxındır. Bu isə arxadakı təbiət təsvirini fotodan fərqləndirmir. Sənətkar buna fəza

dərinliyinə laqeyd münasibətlə nail olur. Kompozisiyada ister figur və mənzərə, isterdə də R.Koçun daxili dünyası təlatümüşüzdür. Buna baxmayaraq, əsərdəki rahatlıq qəribə bir ovqat yaradır. Əslində bu psixoloji portrettdir. Leytmotiv isə Rahmi Koçun daxili dünyasını sərgiləməkdir. Bunu fondakı mənzərə ilə də əlaqələndirmək olar. Rəssam R.Koçun yaşadığı çətin günləri belə bir mənzərə ilə ifadə etməyə çalışır. İ.Heydərov bu portredə mavi, boz, qara, yaşıl və qırmızı rənglərin müxtəlif çalarlarından faydalanan. Mənzərənin təsvirinə kiçik yaxılar da qatılıb. R.Koçun geyimində gözümüzün öyrəşdiyi qara və qırmızının ahənginə bir də yaşıl rəng əlavə olunub. Yaşıl boyla onun şərfinə seçməlik, şlyapasına isə uygar rəng gətirir. Bu isə R.Koçun sənətə iç-içə yaşıyan insan olduğuna işarədir. Təbiət işiğindən istifadə isə bu əsərdə nəzərə şarpcacaq qədər çox deyil. Rəssam bütün diqqəti portretin özünə yönəltməyə cəhd göstərir və buna nail olur. İ.Haydarovun ustalığı göz qabağındadır...

Bizə belə gəlir ki, çağdaş Özbəkistan rəssamlıq məktəbinin yetirməsi olan görkəmli özbek rəssamı İsfəndiyar Haydarovun əsərləri bundan sonra təsviri sənətə deyər verənlərin və eləcə sənətin qədrini bilənlərin diqqətini hər zaman özünə çəkəcək və biz qardaş ölkənin bu böyük sənətkarını gələcəkdə daha yaxından tanıyalacağıq.

Sənəbər Hacıyeva